William Crathorn, *A szentenciák első könyve,* 2.

De e nézet ellen érvel Lawtoni Hugó testvér, aki azt állítja, hogy minden kijelentés szóbeli vagy írott, és egyetlen kijelentés sem létezik az értelemben mint alanyában (*subiective*). A következőképpen érvel először: Feltételezi, hogy a mentális kijelentés – ha valami összetétel (*esse quid compositum*) – nem egy olyan aktus, amelyik maga állítja össze önmagát (*componere*), vagy amelynek egyik része állítja össze a másikat, hanem olyan amit az értelem összekötő aktusa (*actus componens*) hoz létre. E feltevés mellett azt kutatja az értelem ezen összekötő aktusával kapcsolatban, hogy összetett (*compositum*) és komplex, vagy egyszerű és inkomplex. Ha azt mondjuk, hogy bár nem önmagát állítja össze, és nem is egyik része állítja össze a másikat, mégis összetett és nem egyszerű aktus, akkor ugyanezen az alapon minden hasonló megértés összetettséget eredményezne, ami hamis. Ha azt mondjuk, hogy az összekötő aktus formáját tekintve és belsőleg egyszerű, s csupán azért köt össze, mert több dologra vonatkozik, akkor [azt állítja] ezzel szemben, hogy ha ez így van, akkor egy kijelentést összekötni annyi, mint szubjetív módon létrehozni az elmében, s ekkor ugyanezen az alapon az következne, hogy több egyszerre megértett dolog egy mentális kijelentést alkotna, és szubjektív módon létezne az értelemben, ami hamis.

Másodszor így érvel: Az, hogy az értelem állít valamit, nem egyéb, mint hogy elgondolja a dolgot, az tehát, hogy állít valamiket, nem egyéb, mint hogy elgondolja őket. Ám az, hogy az értelem egy dolgot elgondol, semmiféle változást nem hoz létre e dologban, hiszen az elgondolás immanens tevékenység a Filozófus szerint. Abból tehát, hogy az értelem bizonyos dolgokat egyszerre gondol el, nem származik bennük nagyobb összetettség, mint korábban. S következésképpen, két egymástól különböző intenció vagy elgondolás, attól, hogy egyszerre gondoljuk el őket, még nem köt össze, és nem működik együtt egyetlen valóságos aktus létrehozásában, amelyet kijelentésnek nevezünk. [25]

Harmadjára így érvelek: Ha a mentális kijelentés valóban szám szerint egyetlen aktus, akkor nem különböző elemekből áll össze: a konszekvens hamis, és ellentétben áll azokkal, akik azt állítják, hogy a mentális kihelentések szubjektív módon léteznek a lélekben, mivel állításuk szerint különböző elemekből tevődnek össze. Igazolom a konklúziót: kettőből ugyanis nem jön létre valóságos egység a Filozófus szerint, (*Metafizika* 8. könyv), hacsak az egység nincsen a potencia állapotában állapotában az aktusokhoz képest, ami úgy tűnik, nem igaz az értelem aktusai esetében.

Ha azt mondanák, hogy a kijelentés nem ténylegesen, numerikusan egyetlen aktus, ebből az következik, hogy az értelem egyetlen aktusa sem összekötő vagy összetett. A következtetés nyilvánvaló az alapján, ahogyan filzófus másodjára érvel a *De anima* végén, amikor igazolja, hogy az a képesség, amely különböző dolgok között ítél, valóságosan egy, másként nem ítélne közöttük.

Negyedjére így: ha minden szóbeli kijelentésnek, amelyet valaki értelmesen és nem figyelmetlenül ejt ki a száján, megfelelne az elmében mint szubjektumban egy ehhez hasonló kijelentés, akkor az ember nem volna képes hazudni, mert hazudni annyit jelent, mint valamit az ész által diktáltak ellenében mondani. Ám az, amit az ész diktál, azok szerint, akik a mentális kijelentések létezését állítják, egy olyan összetett ismeret, vagy kijelentés, amely ellentétes azzal, amit a hazug kiejt a száján.

Ötödjére így: ha léteznének ilyen kijelentések az elmében mint szubjektumban, akkor az elme képes volna egyszerre ellentmondó mentális kijelentéseket alkotni e szóbeli kijelentéseknek megfelelően: „értem, amit mondok”, „nem értem, amit mondok”, ez azonban, úgy tűnik, ellentétben áll a tapasztalattal. A következtetést úgy bizonyítja, hogy valaki képes hazug módon kimondani e szóbeli kijelentést: „értem, amit mondok”, az elméjében tehát megfelel ennek egy ehhez hasonló kijelentés, és bizonyos, hogy egy ezzel ellentétes is megfelel neki, másként nem lenne hazugság. Anzelm *Proslogion*jának 4. fejezete azonban

világossá teszi, hogy a konszekvens hamis, itt ugyanis azt mondja, hogy senki sem képes elgondolni, hogy Isten nem létezik, aki megérti, hogy mi az Isten. Azt azonban biztosan ki tudja mondani: „Isten nem létezik", ugyanezen az alapon tehát senki, aki valóságosan és evidens módon megérti, hogy valami létezik, nem képes azt gondolni ebben a pillanatban, hogy nem létezik, jóllehet hazug módon azt mondhatja, hogy nincsen.

Hatodjára így: egy mentális propzíció kopulája vagy egyetlen természetes hasonmás és egy egyszerű aktus (*una similitudo naturalis et actus simplex*), vagy több aktus. Ha az első, akkor vagy annak a dolognak a hasonmása, amire a szubjektum és a predikátum referál (*rei importatae per subiectum et praedicatum*), vagy egy olyan dologé, amelyet a szubjektum és a predikátum nem jelölnek. Ha annak a dolognak a hasonmása, amit a szubjektum és a predikátum jelöl, akkor nem tölthetné be a kopula szerepét azokban a mentális propozíciókban, amelyek a következő szóbeli kijelentéseknek felelnek meg: „az ember élőlény", „a fehérség fehérség", mivel az ilyen kijelentésekben látható, hogy a szubjektum és a predikátum egy és ugyanazon dologra referál. Ha azt mondanánk, hogy nem egy hasonmás és nem egy aktus, akkor minden mentális propozícióban, ami megfelel egy a „*van*" kopulát (mint harmadik elemet) tartalmazó szóbeli kijelentésnek, legalább négy terminus lenne, ami nehézséget jelent, mert amint a mentális propozíció megfelel a szóbeli kijelentésnek, úgy a mentális terminusok száma ugyancsak megfelel a szóbeli terminusok számának. Következésképpen amint az „ember – élőlény" kijelentésben pusztán három terminus van,[1] úgy az ennek megfelelő mentális propozícióban is.

Hetedszer így: Ha feltételezzük, hogy a mentális propozíció részei, valamint az a mentális aktus, amely megfelel az „ember – ember" szóbeli kijelentésnek, egyszerre léteznek az elmében, akkor e feltevés értelmében két azonos fajba tartozó aktus lenne egyszerre az elmében, ami ellentétben áll azzal, amit a filozófus a *Metafizika* hetedik könyvében állít, ez ugyanis csak szubsztanciálisan volna lehetséges.

Nyolcadszor így: ha egy szóbeli kijelentés bármelyik terminusának megfelel valaminek a természetes jele, akkor létezne valami, ami lényegénél fogva tagadás, és természetes módon jelöli a tagadást, úgy, ahogyan a „nem" szó közmegegyezés alapján jelöl. S ekkor a tagadás valamilyen természet, valami pozitív dolog lenne, ez azonban hamis.

Kilencedszer így: Ha a „semmi", a „vakság", a „lehetetlen", az „ellentmondás" terminusoknak megfelelnének mentális terminusok, akkor az elmében mint szubjektumban valami, ami természetes módon jelölné azt, amit a „semmi" főnév megegyezés alapján jelöl, s a semmi természetes hasonmása lenne, és így tovább a többivel is.

Tizedszerre így: Ha valaki értelmesen beszélve és nem figyelmetlenül képes kiejteni a száján az „ember – élőlény" kijelentést, de nem ismeri meg az elme egy aktusát, akkor nem minden szóbeli kijelentésnek felel meg egy mentális propozíció. A következtetés nyilvánvaló, mert ha egy mentális propozíciót alkotnék, akkor ezt megismerném, ha tehát annak a szóbeli kijelentésnek a megalkotásával, hogy „az ember – élőlény", egy mentális propozíciót alkotnék, akkor megismerném az elme egy aktusát. Az antecedenst nyilvánvalóvá teszi a tapasztalat, ellenkező esetben ugyanis egy direkt aktus szükségképpen reflexív, vagy reflexió által kísért aktus lenne, ami hamis.

Tizenegyedszerre így: Ha egyetlen az elmében mint szubjektumában létező hasonmás sem állhat egy másik dolog helyett, akkor egyetlen ilyen hasonmás sem lehet egy propozíció része. A következtetés nyilvánvaló. Bizonyítom az antecedenst: vagy önmaga, vagy egy másik dolog helyett állna. De nem önmaga helyett, mert nem önmagát jelöli, és nem is hasonlít önmagára. De nem is egy másik dolog helyett. Mert tegyük fel, hogy így van. Ekkor vagy természetes módon, vagy megegyezés alapján helyettesít. De nem megegyezés alapján, mert jóllehet az elme elhatározhatná, hogy amikor valamely fogalom vagy gondolat az eszébe

[1] A gondolatjel a latin 'est' kopulát helyettesíti.

jut, akkor jusson az eszébe egy másik is, amire e fogalom vagy gondolat nem hasonlít, ám ez a fogalom mégsem állna helyette, hanem csak egy olyan jel volna, ami emlékeztet rá. De nem is természetes módon áll egy másik dolog helyett, mert úgy tűnik, hogy egyetlen dolog sem áll természetes módon egy másik helyett. Ha ugyanis egy dolog egy másik helyett állhatna, ez leginkább az egyazon fajhoz tartozó dolgok – mint két fehérség vagy két ember – esetében lenne lehetséges. És így Szókratész természetes módon állhatna Platón helyett, ami hamis.

Tizenkettedszerre így: Ha egy hasonmás, amelyik a lélekben van természetes módon állna ahelyett, amire hasonlít, akkor mindaz állítható és tagadható lenne e hasonmásról, ami állítható és tagadható a dologról, amelyiknek ő a hasonmása. A konzekvens hamis, tehát hamis az antecedens is. A következtetés nyilvánvaló annak alapján, ahogyan általában magyarázni szoktuk, illetve ami oka annak, hogy egy dolog egy másik helyett áll. Azért mondjuk ugyanis, hogy egy dolog egy másik helyett áll, mert a szubjektum vagy a predikátum ama másik helyett áll, amelynek teljes mértékben ellátja a szerepét. Világos, hogy miért hamis a konszekvens, legyen ugyanis *A* egy olyan mentális hasonmás, ami egy szubsztancia helyett áll. Ekkor a mondottak értelmében igaz ez a kijelentés: „*A* – szubsztancia”, ez pedig hamis: „*A* – minőség”. Ami hamis.

Tizenkettedszerre így: Ha az „élőlény”, „nem” szóbeli terminusoknak, valamint az „élőlény – egy nem” szóbeli kijelentésnek megfelelne egy propozíció az elmében, akkor az első és a második intenciók sora a végtelenbe fog szaladni. Ezt így bizonyítjuk: Legyen *A* egy olyan mentális propozíció alanya, amelyik megfelel az „élőlény – nem” kijelentésnek, *B* pedig a predikátuma, oly módon, hogy azt a mentális propozíciót, amelyik megfelel e szóbeli kijelentésnek, jelölje az „*A – B*”. Ennek feltevése után így érvelünk: *B*, azaz a mentális propozíció predikátuma általánosabb, mint *A,* azaz általánosabb, mint ugyanezen propozíció alanya. Mint ahogyan az „élőlény egy nem” szóbeli kiejelentés predikátuma általánosabb, mint az alany, hiszen a nem általánosabb, mint az a konkrét nem, hogy „élőlény”. Következésképpen *B* egy nem. Következésképpen a „*B* egy nem” szóbeli kijelentésnek megfelel egy mentális propozíció, aminek a predikátuma legyen *C*. És ugyanezen megfontolás értelmében *C* általánosabb, mint *B*, így a „*C* egy nem” szóbeli kijelentésnek megfelel egy mentális, amelyiknek a predikátuma legyen *D*, s így a folyamat a végtelenbe tart a második intenciók terén.

Hasonlóképpen bizonyítható a végtelenbe haladás az első intenciók esetében is. Létezzen ugyanis egy olyan mentális propozíció, amelyik megfelel a „kő egy első intenció” szóbeli kijelentésnek. Legyen ez „*A – B*”, és ugyanúgy érvelünk, mint az imént.

Tizennegyedszer így: Ha volna egy olyan állító mentális propozíció, amelynek az alanya megfelelne az „élőlény egy nem” szóbeli kijelentés alanyának, a predikátum pedig a predikátumnak, akkor azok a dolgok, amelyek nem jelek, nem és faj lennének, ami hamis. A következtetés nyilvánvaló, hiszen a mentális propozíció alanya és predikátuma azon dolgok helyett áll, amiknek a hasonmásai, és – következésképpen – a dolgok, és nem önmaguk helyett állíthatók igaz módon egymásról, bár azok a dolgok, amiknek e mentális terminusok a természetes hasonmásai, nem jelek, tehát nem is nemek és fajok. S következésképpen bármelyik ilyen állító mentális propozíció hamis, ami ily módon látható be: ha az „élőlény egy nem” kijelentés alanya természetesen és kizárólag olyan dolgot jelöl, és egy olyan dolog helyett áll, ami nem általános, és nem állítható több dologról, akkor az említett kijelentést mint hamisat tagadnunk kellene. Ha tehát feltételezzük, hogy bármely mentális propozíció alanya természetes módon és kizárólag olyan dolog helyett áll, ami nem általános, és nem állítható több dologról, akkor ebből az következik, hogy bármely ilyen mentális propozíció hamis és lehetetlen.

(Schmal Dániel fordítása)